

sačuvane su u rukopisima i tek dijelom objavljene (o čemu iscrpnije govore uvodna rasprava iz pera S. V. Myšanyč te napomena na kraju knjige).

Rukopisne materijale pokušala je razvrstati još sama sakupljačica, a predstavljaju pravo bogatstvo pjesama sakupljenih diljem Ukrajine. Nalaze se tu pjesme iz Podilja, Galicije, Čerkašćine, Hersonščine i brojnih drugih pokrajina.

Za razliku od izbora pjesama, koji je doista na zavidnoj visini, klasifikacija pjesama je nedosljedna. Naime, u klasifikaciji se (vjerujem pogrešnom upotrebom ili bolje rečeno neprecizno definiranom i još uvijek spornom terminologijom u usmenoj književnosti uopće) prešlo od početne diobe prema običajima u kojima se pjesme izvode na klasifikaciju prema vrstama pjesama. Tako u prvom dijelu zbirke upoznajemo tzv. kalendarske obredne pjesme, u koje su svrstane pjesme posvećene dolasku proljeća, pjesme posvećene narodnim običajima na dan sv. Ivana Krstitelja, žetelačke pjesme te kolendarske i kraljičke. Iza njih slijede tzv. obiteljske obredne pjesme u koje su svrstane svadbene, i to od onih koje se pjevaju pri prošnji djevojke pa redom tokom cijelog svadbenog obreda i slavlja. Treći dio posvećen je pjesmama iz svakodnevnog života, a to su: ljubavne iz svakodnevice i uspavanke. Zatim slijede pjesme sa socijalnom tematikom u koje su uvrštene: kozačke pjesme, čumacke (čumacima su nazivali ljude koji su s Krima u Ukrajinu dovozili sol), regrutske i vojničke te knetske, nadničarske i pečalbarske pjesme. Peti dio čine historijske pjesme koje na način svojstven usmenoj poeziji pjevaju o nekom povijesnom momentu ili ličnosti. Šesti dio obuhvaća balade s različitim motivsko-tematskim rasponom (za nas su možda najzanimljivije dvije varijante balade **Oj Serbine, Serbinačku**). Iza balada slijede šaljive i plesne pjesme. Na kraju su pjesme umjetničko-literarnog podrijetla nepoznatih autora.

Izuzmemo li donekle nespretnu klasifikaciju, **Ukrajinske narodne pjesme** predstavljaju veoma vrijednu zbirku pjesama. Dodamo li tome da se gotovo iza svake pjesme nalazi i notni materijal, melodije na koje se pojedine pjesme pjevaju (ukrajinske se usmene pjesme u pravilu sve pjevaju, i to na vrlo lijepe pjevne melodije, obično uz pratnju narodnih instrumenata: kobze, lire ili bandure), ustvrdit ćemo da je Sofija Tobilevyč ostavila zgotovljeno, zaokruženo i kompletirano djelo. Tobilevyčeva je melodije pjesama zapisivala uglavnom istodobno i zajedno s tekstualnim zapisima, no poneki notni zapisi proizlaze iz njezine bliske suradnje s istaknutim muzičarem i muzikologom M. Lisenkom. Ta činjenica, naravno, ne umanjuje samoprijegorni rad i trud Sofije Tobilevyč, a ni vrijednosti baštinjene njezinim sveukupnim djelom i posebice ovom zbirkom.

Dubravka Poljak

E. N. Paščenko, V. Nazor i fol'klorizam u hrvatskoj literaturi. Akademija nauk ukrajinskoj SSR, Institut iskusstvovedenija, fol'klora i etnografii im M. F. Ryl'skogo, »Naukova dumka«, Kiev 1983, 252 str.

U monografiji **V. Nazor i folklorizam u hrvatskoj književnosti** govori se o mjestu i važnosti Nazorova djela i o njegovu odnosu prema folkloru. Posebno se analiziraju idejno-estetski pogledi u poeziji, prozi i publicistici i razmatraju društveno-politička, povijesno-književna i opće teorijska pitanja Nazorova opusa i književni procesi u Hrvatskoj u prvoj polovini 20. stoljeća. Ipak, u prvom je planu tema »Pisac i fol'klor« pa je ova monografija ujedno i prvo takvo sistematsko istraživanje u sovjetskoj filološkoj znanosti pa i filološkim znanostima jugoslavenskih naroda.

Monografija ima: **Uvod**, tri poglavlja (**Uloga folkloru i književnosti u formiranju Nazorova idejno-estetskog uvjerenja, Narodna lirsko-ep-**

ska tradicija u Nazorovoj poeziji i Narod i narodno stvaralaštvo u Nazorovoj prozi — u ovom poglavlju posebno se govori o djelima nastalim u NOR-u /22 str./, te **Zaključak i Popis literature.**

U **Uvodu** je riječ o životu, djelu i organskoj vezi Nazora s folklorom. Navodi se i literatura o Nazoru. Paščenko zaključuje: da je Nazor pridavao veliku važnost narodnim tradicijama, da je njegova geografija zanimanja bila široka, da je dobro poznao usmenu poeziju ne samo Hrvata već i svih jugoslavenskih naroda, da se živo zanimao za sakupljene zbirke folklornih djela, da je u krug njegovih zanimanja ušlo i usmeno stvaralaštvo raznih naroda, posebno starogrčko, arapsko, skandinavsko, talijansko, da je proučavao djela o folkloru jugoslavenskih i stranih znanstvenika, da je poznao nacionalnu i svjetsku literaturu i davao primjer stvaralačke upotrebe usmene poezije, da se osobito zanosi folklorom Slavena, junačkim epom, mitologijom, narodnom etikom i suvremenim folklorom, da se na Nazorovu vezu s folklorom upozoravalo i do sada (Maja Bošković-Stulli i Šime Vučetić, npr.), ali da nije bilo bavljenja internacionalnim karakterom Nazorovih veza s folklorom itd.

U prvom poglavlju govori se o Nazorovoj vezi s narodnim stvaralaštvom na rodnom Braću, Nazorovim zapisima kako je doživljavao »vječnu borbu Mraka i Svjetla«, sanjao »o zlatnim dječjim pričama, o korenima usmenog stvaralaštva koje je upoznao u djetinjstvu i mladosti, o legendama i predajama na temu mora u usmenim pričama Braća, o gatanju, narodnoj medicini, biblijskim motivima, antičkoj literaturi, slavenskoj ideji, poznavanju djela starijih hrvatskih književnika i njihovih veza s narodnom poezijom, o njegovu poznavanju djela hrvatskih i evropskih pisaca romantizma i moderne, o susretima s talijanskom kulturom itd. Paščenko zaključuje da Nazorove veze s folklorom nisu bile samo iz estetskih pobuda, već su određene njegovom političkom kon-

cepcijom što je posebno došlo do izražaja u godinama II. svjetskog rata, da su narodni moral i usmena poezija postali realnim komponentama Nazorova poetskog mišljenja.

Drugi dio govori o snazi i umijeću pronicanja pisca u narodne težnje, o specifičnosti folklornih utjecaja na Nazorovo djelo. Tu se šire analiziraju epska i liriska djela pisca i odgovara na pitanja: kakva je važnost i vrijednost Nazorovih veza s folklorom i je li Nazor više epik ili lirik? Ocjenjujući tako Nazorovo djelo Paščenko polemizira s mnogima koji su pisali o Nazoru od Marjanovića do Mihanovića. Svoja neslaganja Paščenko iznosi analizama Nazorovih djela i životnog puta, vremena u kojem je živio i narodne mudrosti odakle je crpio motive, teme i snagu. Stoga zaključuje da je uzajamni odnos epskog i lirskog u Nazorovu djelu prirodan jer je to tipična crta usmenog stvaralaštva njegovog rodnog kraja, da je o slavenstvu govorio bez deklarativnosti romantika, jer njegove teme dobra i zla imaju dublje i životnije značenje, da je umio izići iz uskonacionalnih okvira, ali da nije pobjegao od rodne osnove, da je koristeći se mitom i legendom težio rješavanju oštrih problema suvremenosti, da ocjenjujući njegova djela nisu uvijek primjećivali uzajamnu vezu njegove mitologije s problemima epohe.

U trećem dijelu riječ je o Nazorovoj prozi i njezinoj vezi s usmenim stvaralaštvom i književnim nasljeđem. Proza je podijeljena: na djela iz života u Istri, Zagrebu i Crikvenici u dvadesetim godinama, na Braću, ponovno u Zagrebu tridesetih godina, u partizanima i poslije oslobođenja. Zaključak je da je Nazor pisao o narodu i njegovoj povijesti, o djeci i za djecu, o borbi dobra i zla, o bijednom životu seljaka i gradske sirotinje i na kraju puta o partizanskim borcima, da je gajio pretežno male forme: kratku priču ili crticu, novelu i pripovijetku.

U **Zaključku** Paščenko kaže da je razmatranje Nazorova književnog puta u svjetlu metodoloških principa

razrađenih u sovjetskoj nauci potvrdilo da je »umjetnički moral kolektiva« važan faktor Nazorovih idejno-estetskih pogleda, da ima nekoliko etapa koje su karakteristične i po stupnju korištenja folklornog materijala i mjerom njegova primanja i sposobnošću obrade, da odnos prema usmenom stvaralaštvu ne proizlazi samo iz biografskog momenta, već je to povijesno uvjetovana pojava, da je Nazor potaknut progresivnom idejnom suštinom folklora najavio nekoliko tendencija hrvatske kulture, da se posredstvom folklora nastojao zblížiti s narodom i izraziti njegove probleme. Zbog svega navedenog, kaže autor, Nazorovo djelo predstavlja novu stranicu veza hrvatskih umjetnika s folklorom, a pronicanje u svijet naroda, u njegovu poeziju razvilo je kod njega estetske osjećaje, osjećaje ritma, jezika i forme te je i mogao dati visoku umjetničku obradu usmenih pjesničkih izvora. Bio je među onim hrvatskim pjesnicima koji smjelo i svestrano uvode folklorno bogatstvo u literaturu. Ta Nazorova nastojanja dubokog uvažavanja narodne tradicije našla su nasljednike pa njegovi pokušaji stvaralačke interpretacije usmeno-pjesničkih izvora ne gube značenje ni u suvremenoj hrvatskoj poeziji. Ova monografija spada među vrijedna djela u kojima se ocjenjuje stvaralaštvo i život Vladimira Nazora.

Na kraju je navedena 121 bibliografska jedinica djela o kojima se govori u knjizi.

Ante Nazor

Nikola Radić, Trbuom za kruvom, Društvo Bukovčana Zagreb, Zagreb 1982, 272 str.

Naslov knjige Nikole Radića (r. 1919): **Trbuom za kruvom** nije nastao iz nepoznavanja književnog jezika, nego se već naslovom iskazuje težnja za očuvanjem »patine« prošlog vremena i života u Bukovici. Naslov je »rustikalan« i svojom funkcijom odgovara natpisima i fa-

sadama raznih adaptirano-rustikalnih ugostiteljskih lokala kojih je ulaz i unutrašnjost obilježen znacima starih konoba, zadimljenih lonaca, keramike, užadi i slično. Naslov je, dakle, rustikalni mamac i poziv ispred retrospektivnog ulaza u Bukovicu, a to znači u ovom slučaju — u stiliziranu i idealiziranu pučku književnu sliku zavičaja. Upotrebom izraza »slika zavičaja« ne podrazumijevam metaforu nego u doslovnom smislu riječi sliku poput onih koje ispomažu u učenju stranih jezika, a mogli bismo ih nazvati popisnim slikama. Na primjer, na satovima ruskog jezika visjela je na zidu »kartina« seoskog gazdinstva ili unutrašnjost kućnog ognjišta. Radićeva knjiga donosi takvu »kartinu« Bukovice. Nema čega se ne bi moglo naći na popisnoj slici: od najsitnije peradi do zaposlenih ljudi koji su zaustavljeni u karakterističnim ulogama.

Kao književno-reprezentativni uzorak siromašnog zavičaja, između dva rata, autor opisuje osrednje dobrostojeću kuću. O sirotinji se izriječno govori, ali siromaštvo je prisutno više kao tvrdnja i podsjetnik čitatelju (siromašna Bukovica) kako ne bi zaboravio glavno obilježje kraja. Sirotinja se, međutim, ne opisuje, ili se opisuje rijetko i neizravno. U središtu pažnje nije sirotinja nego idealizacija zavičaja, poštenja i marljivosti. Pred autora se, naime, postavio problem kako opisati puku sirotinju i nestašicu, postavio se problem opisivanja praznine na »kartini« Bukovice. Ono što se spašava od zaborava, to se na slici mora učiniti književno vidljivim, inventarno prisutnim. Namjera da se pučkom književnom slikom realizira siromaštvo otkriva problem označavanja svega što je odsutno pa se javlja strah od praznine koji se u pučkim rukopisnim pjesmaricama očituje u ispisanim stranicama od ruba do ruba i dvostupačnom pisanju stihova kojih se redovi međusobno dotiču ili prepleću. Autor je obavio stoga pučku književnu inventuru svega što se moglo naći u Bukovici prikupljajući to na jednom zbornom mjestu, dakle, na »kartini« obavlja npr. in-